

*До разової спеціалізованої вченої  
ради Національного університету  
«Одеська юридична академія»*

## **РЕЦЕНЗІЯ**

рецензента, кандидата юридичних наук, доцента

**Гуртієвої Людмили Миколаївни**

на дисертацію **Ляховченка Івана Анатолійовича**

на тему: **«Підтримання обвинувачення прокурором в суді присяжних»,**

подану на здобуття ступеня доктора філософії

за спеціальністю 081 – «Право»

**Актуальність теми дисертаційного дослідження.** Дисертаційне дослідження Івана Анатолійовича Ляховченка присвячене актуальній темі, яка має значну наукову та практичну цінність, оскільки відповідає потребам науки кримінального процесуального права та судової практики щодо:

а) перегляду та уточнення фундаментальних теоретичних положень щодо підтримання публічного обвинувачення прокурором в суді присяжних згідно з чинним національним кримінальним процесуальним законодавством та сучасною судовою практикою з метою формулювання сучасних наукових підходів;

б) вдосконалення як положень КПК України, в частині регулювання діяльності прокурора в суді присяжних, так і практики їх реалізації.

Крім того, тема дисертаційної роботи цілком відповідає сучасним тенденціям судово-правової реформи, якими є наближення до міжнародних та європейських стандартів у сфері кримінального судочинства, розвиток принципу змагальності та ін.; узгоджується із засадничими положеннями, визначеними в Комплексному стратегічному плані реформування органів правопорядку як

частини сектора безпеки і оборони України на 2023–2027 роки, схваленому Указом Президента України від 11 травня 2023 року № 273/2023.

**Наукова обґрунтованість представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень.** Метою даного дисертаційного дослідження є вивчення особливостей підтримання прокурором обвинувачення в суді присяжних, а також розробка науково обґрунтованих пропозицій щодо змін до кримінального процесуального законодавства.

Для досягнення зазначеної мети у дисертації вирішувались такі завдання: 1) визначити історичні особливості розвитку суду присяжних в Україні та світі; 2) встановити характерні особливості різних моделей суду присяжних; 3) проаналізувати специфіку нормативного регулювання діяльності суду присяжних в кримінальному процесі України; 4) охарактеризувати функціональне наповнення діяльності прокурора у кримінальному провадженні; 5) встановити особливості реалізації функції обвинувачення прокурором; 6) проаналізувати особливості реалізації засад кримінального провадження прокурором в процесі підтримання обвинувачення; 7) визначити роль прокурора на початковому етапі судового розгляду в провадженні за участю присяжних; 8) встановити особливості участі прокурора у «судовому слідстві» в суді присяжних; 9) проаналізувати специфіку здійснення судових дебатів за участі прокурора в суді присяжних; 10) сформулювати пропозиції щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства в частині регулювання діяльності суду присяжних та підтримання прокурором обвинувачення в такій формі здійснення правосуддя.

**Наукова новизна одержаних результатів** полягає в тому, що дисертація є першим у вітчизняній науці кримінального процесуального права комплексним дослідженням специфіки підтримання обвинувачення прокурором в суді присяжних відповідно до чинного КПК України.

За результатами дисертаційного дослідження отримано наступні результати, які мають наукову новизну:

*вперше:*

- запропоновано передбачити у кримінальному процесуальному законодавстві положення, відповідно до якого у випадку розгляду злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості судом присяжних, до складу такого суду присяжних має входити мінімум одна жінка та один чоловік, що дозволить мінімізувати вплив статі на кінцеве судове рішення;

- доведено доцільність введення в правову доктрину терміна «інкримінація», який можна розглядати як обвинувачення в його матеріально-правовому сенсі, тобто як певне твердження, що дозволить мінімізувати плутанину в означених термінах;

- запропоновано обмежити дію ч. 4 ст. 347 КПК України під час розгляду кримінального провадження судом присяжних та заборонити суду обмежувати прокурора в зачитуванні короткого викладу обвинувального акта, забезпечуючи можливість присяжним повною мірою ознайомитись з обвинуваченням, що дозволить частково компенсувати відсутність у них юридичних знань та досвіду здійснення правосуддя;

- запропоновано на нормативному рівні унеможливити розширення прокурором меж обвинувачення у вступній промові шляхом доповнення ч. 1 ст. 349 КПК України наступним реченням: «У вступній промові прокурора не можуть надаватися нові відомості або відомості, які суттєво змінюють межі обвинувачення, які були сформовані обвинувальним актом»;

- доведено необхідність доповнення до ч. 3 ст. 349 КПК України наступним положенням: «Не допускається визнання недоцільним дослідження доказів, які доводять винуватість особи, під час розгляду кримінального провадження судом присяжних» задля забезпечення повного судового розгляду судом присяжних;

*удосконалено:*

- класифікацію статей КПК України, які регулюють діяльність суду присяжних, відповідно до якої доцільно виділяти загальні положення діяльності суду присяжних (ст.ст. 383, 384 КПК України); залучення присяжних (ст.ст. 385, 387, 390 КПК України); права, обов'язки та гарантії діяльності присяжних (ст.ст. 386, 388, 389 КПК України); нарада та голосування присяжних (ст. 391 КПК України);

- позицію щодо необхідності акцентування уваги в нормах КПК України на тому, що присяжні на рівні з професійними суддями є уповноваженими учасниками кримінального провадження, задля чого доцільно ч. 1 ст. 386 КПК України викласти в наступній редакції: «Присяжний уповноважений...»;

- визначення терміна «обвинувачення», який пропонується розглядати як функцію (тобто як окремий напрямок діяльності у кримінальному провадженні), яка проявляється як діяльність сторони обвинувачення в суді зі збирання відомостей для формування або уточнення інкримінації, а також доведення повноти та відповідності інкримінації;

- розуміння специфіки реалізації презумпції невинуватості під час судового розгляду, відповідно до якої саме прокурор в процесі підтримання публічного обвинувачення своїми активними діями наповнює віртуальну модель стандарту доказування «поза розумним сумнівом» конкретними фактами, які мають переконати суд у тому, що особа вчинила кримінальне правопорушення;

*набуло подальшого розвитку*

- позиція про те, що у XX сторіччі на території України хоча і були наявні певні ознаки забезпечення народовладдя у правосудді, проте реального залучення населення до здійснення правосуддя не було, адже основною метою використання суду присяжних є гуманізація сфери кримінальної юстиції та покарання, що не було забезпечено у зазначений історичний період;

- пропозиція розподілу повноважень прокурора, які передбачені ст. 36 КПК України, на три групи: повноваження на стадії досудового розслідування, судового розгляду та в межах міжнародного співробітництва;

- позиція щодо дослідження специфіки засади змагальності з точки зору юридичних та фактичних можливостей її реалізації, де юридичні можливості – це конкретні норми кримінального процесуального законодавства, які були закладені законодавцем та які забезпечують можливість реалізації засади змагальності під час судового розгляду, а фактичні можливості пов'язані з конкретною поведінкою відповідних суб'єктів кримінального процесу;

- пропозиція щодо окремої підготовки прокурорів для підтримання обвинувачення судом присяжних з урахуванням специфіки такої форми

здійснення правосуддя, а також введення таких прокурорів до групи прокурорів під час відповідного судового розгляду.

**Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.** Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що включають дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (212 найменувань) та трьох додатків. Загальний обсяг дисертації складає 193 сторінки, з них основний текст – 161 сторінка, три додатки розміщені на одинадцяти сторінках.

Дисертаційне дослідження характеризується логічно побудованим планом та змістом, науково обґрунтованими висновками.

***Перший розділ «Інституційні засади та нормативна модель діяльності суду присяжних»*** містить три підрозділи і присвячено дослідженню історичних етапів розвитку суду присяжних в Україні та в інших державах, типології суду присяжних, специфіки нормативного регулювання діяльності суду присяжних за КПК України. Такий підхід, на наш погляд, є виправданим як з наукової, так і з практичної точки зору, оскільки надає можливості взаємного використання позитивного досвіду при подальшому удосконаленні інституту суду присяжних.

***Другий розділ «Функціонально-процесуальні аспекти діяльності прокурора при підтриманні обвинувачення у кримінальному процесі»*** складається з трьох підрозділів, в яких розкривається функціональне направлення діяльності прокурора у кримінальному провадженні, особливості реалізації функції обвинувачення, а також реалізації окремих засад кримінального провадження під час підтримання публічного обвинувачення.

***Третій розділ «Механізми підтримання обвинувачення прокурором під час розгляду кримінального провадження судом присяжних»*** містить три підрозділи, в яких досліджується участь прокурора на певних етапах стадії судового розгляду в кримінальному провадженні судом присяжних.

У ***Висновках*** викладені основні результати дисертаційного дослідження у вигляді підсумкових суджень, що відповідає вимогам, встановленим для відповідного виду робіт.

Оформлення дисертації відповідає встановленим вимогам.

Усі завдання, які поставив перед собою здобувач для досягнення поставленої мети, вважаю вирішеними.

Основні результати проведених автором наукових досліджень, викладені у дисертаційному дослідженні, належним чином відображені у наукових працях. Основні положення дисертаційного дослідження містяться у восьми наукових публікаціях, у тому числі у шести статтях (дві статті у співавторстві з Ю.П. Аленіним), опублікованих у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України, а також двох тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

**Теоретична та практична значимість результатів дисертаційного дослідження** полягає в тому, що сформульовані в дисертації висновки можуть бути використані в: 1) *науково-дослідній роботі* – для подальших наукових досліджень специфіки підтримання прокурором обвинувачення в суді присяжних; 2) *правотворчій діяльності* – для удосконалення нормативної регламентації підтримання прокурором обвинувачення в суді присяжних; 3) *правозастосовній діяльності* – для забезпечення єдності у застосуванні положень кримінального процесуального законодавства в процесі підтримання прокурором обвинувачення в суді присяжних; 4) *навчальному процесі* – при викладанні дисципліни «Кримінальний процес», а також спеціальних курсів «Права людини у сфері кримінальної юстиції», «Сучасні проблеми кримінального та кримінально-процесуального права», «Актуальні питання сучасного кримінального провадження» та ін. (Акт впровадження Національного університету «Одеська юридична академія» від 28 травня 2025 року).

#### **Дотримання принципів академічної доброчесності.**

У дисертаційному дослідженні та/або наукових публікаціях здобувача І.А. Ляховченка НЕ виявлено текстових запозичень без посилання на першоджерело, фабрикації, фальсифікації та інших порушень принципів академічної доброчесності. Академічний текст можна вважати авторським і оригінальним у важливій для науки кримінального процесуального права та правозастосовної діяльності площині – підтримання обвинувачення прокурором в суді присяжних.

**Щодо конфлікту інтересів.** Рецензент не має реального чи потенційного конфлікту інтересів щодо здобувача, Ляховченка Івана Анатолійовича, його наукового керівника, Аленіна Юрія Павловича, та не є їх близькою особою.

Відзначаючи в цілому високий науковий рівень дисертаційного дослідження, його логічність та наукову новизну, слід зазначити, що робота *містить низку дискусійних питань та положень, які є спірними та (або) потребують додаткових пояснень автора. Зокрема:*

1. На стор. 62 дисертаційної роботи зазначено: «<...> відповідно до чинного кримінального процесуального законодавства присяжні вирішують нарівні всі питання разом з суддями, які стосуються кінцевого судового рішення, <...>».

Таке твердження потребує уточнення, оскільки за КПК України не всі питання, які стосуються кінцевого судового рішення, присяжні вирішують разом із професійними суддями.

2. На стор. 112 дисертаційного дослідження автор, цілком слушно, звертається до положень ст. 337 КПК України, які, серед іншого, передбачають, що «під час судового розгляду прокурор може змінити обвинувачення, <...>».

Потребує уточнення питання: який буде склад суду у разі, коли судові провадження було розпочато судом присяжних, потім прокурор змінив обвинувачення на менш тяжке, яке не передбачає довічного позбавлення волі (потерпілий згоден із позицією прокурора)?

**Звертаю увагу на те, що вказані зауваження і питання не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження, а лише спрямовані на доповнення і кращого з'ясування положень, які виносяться на публічний захист і повинні стати предметом дискусійного обговорення.**

## **ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК**

1. Дисертаційне дослідження Ляховченка Івана Анатолійовича на тему: **«Підтримання обвинувачення прокурором в суді присяжних»**, у цілому, є комплексною, цілісною, оригінальною та завершеною кваліфікаційною науковою працею, яка містить науково цінні та обґрунтовані висновки щодо

реалізації правових положень у частині підтримання прокурором публічного обвинувачення в суді присяжних.

2. Дисертаційне дослідження відповідає спеціальності 081 – «Право» та вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 08 квітня 2025 року № 283), Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами, внесеними постановою Кабінету Міністрів України від 03 травня 2024 року № 507).

3. Здобувач – **Ляховченко Іван Анатолійович** – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

**Рецензент:**

кандидат юридичних наук, доцент

доцент кафедри кримінального процесу

Національного університету

«Одеська юридична академія»

Людмила ГУРТІЄВА